

SZABÓ ANTAL

Lussonium római kori temetőjének 2018. évi kutatása

A feltárás előzményei

A későrómai temető feltárását Dunakömlődön 2009-ben kezdte meg a Paksi Városi Múzeum. A kezdeti évben ugyan csak 6, de 2010–2017 között már 92 temetkezési hely került elő a temetőből, köztük 2012-ben 2 sírkamra. A sírok mellett több római kori – és nagy valószínűséggel a temetőhöz kapcsolható – árkot, valamint egy neolitikum korára keltezhető lakóház maradványait is feltártuk a területen.

A kutatásban 2017 óta részt vesz a PTE BTK TTI Régészet Tanszéke. A hallgatók számára a feltárás szakmai gyakorlati lehetőséget nyújt, valamint alkalmuk adódik megismerni a munkaerőpiac igényeihez kötődő ásatási módszereiket és technikákat.¹

Lussonium római kori temetőjével kapcsolatban fontos kiemelni, hogy tudományos értékét nem csupán a sírok, vagy a sírépületek adják, hanem elsősorban az a tény, hogy egy temetőn belül a korszak csaknem minden sírtípusa képviselteti magát.

A feltárás előzetes célkitűzései

Mivel a 2010–2017 közötti időszakban kutatott parcellát már teljes egészében feltártuk – és itt megtaláltuk a temető határát K-i és Ny-i irányban is – így a 2018. évi – és az elkövetkezendő évek – kutatásának elsődleges célja immár a temető É–D irányú kiterjedésének megállapítása lett. E nyilvánvaló célon kívül kiemelt fontosságú feladata Lussonium kutatásának a temető teljes használati idejének megállapítása. A 2009–2017 közötti időszakban ugyanis csupán késő római sírok kerültek elő a

¹ A 2018-ban részt vevő hallgatók névsora: Galambos Máté, Hüse Asztrik, Kántor Mátyás, Kovács Dalma, Mocsári Mária, Németh Roland, Strasser László, Szilágyi Olivér Csaba, Varga Bálint, Zsibokorszky Dénes Tibor. Ezúton is szeretnék köszönetet mondani lelkes és odaadó munkájukért.

vizsgált területről, így kérdéses a temető korai fázisának helye és esetleges léte is. Mivel annak a löszdombnak a déli részén, ahol a római kori temető elterül, a korábbi évek terepbejárásai során elszórtan hamvakat és kora császárkorra keltezhető kerámia anyagot is gyűjtöttünk, a 2018. évi kutatás az eddigi feltárási helyszíntől délebbre, immár egy nagyobb, 2 telek szélességű területen folytatódott tovább. A nagyobb területen való feltárássra azért volt szükség, hogy a hamvasztásos sírokhoz esetenként tartozó körárkokat a temetkezésekkel együtt tudjuk megfigyelni, továbbá, hogy az esetlegesen előforduló sírutcák és sírok kapcsolatát is egy nagyobb, összefüggő területen tudjuk vizsgálni.

A feltárás eredménye

A 2018. évi feltárás során az előzetesen kitűzött célokat csupán részlegesen sikerült teljesíteni. A vizsgált területen előkerültek ugyan a kora császárkorra keltezhető objektumok, azonban ezek nem egy temetőhöz, hanem nagy valószínűséggel egy *vicus*-hoz kapcsolhatók. A feltárás során 2 feltételezett lakóház, valamint vélhetően ezekhez tartozó, földbevájt tárolóvermek (1. kép) és árkok kerültek elő, meglehetősen gyér objektumsűrűségben. A feltárt terület ÉK-i sarkában került elő egy keményre égett, narancssárga színű felület, egy nagyobb, összefüggő területen. A felület DNy-i sarkában, egy amorf foltban kerámatöredékeket találtunk (3. kép), ugyanennek a felületnek a DNy-i részén került elő egy gyereksír (2. kép). Az ásatási felület DK-i sarkában szintén találtunk egy égett objektumot, ám ennek betöltése fekete-szürke hamus volt. Feltehetően kisebb méretű lakóház lehetett, erre utalhatnak függőleges oldalfalainak maradványai, döngölt padlószintje, valamint a benne található átégett állatcsontok és edénytöredékek. Meghatározását nehezíti, hogy K-i oldalfala teljesen megsemmisült és D-i oldalfala is bizonytalan, továbbá cölöphelyet nem találtunk sem a padlószinten, sem a gödör körül. Bár elképzelhetőnek tartom, hogy a ház külső cölöpös volt, melyek az oldalfalak egy részével együtt megsemmisültek, hiányukban csak valószínűsíteni lehet a gödör funkcióját. Bizonyosan félig földbe mélyített lakóház lehetett viszont az a kisebb méretű, téglalap alakú gödör, melyet az ásatási felület DNy-i részén találtunk (4. kép). Ez szintén függőleges oldalfalakkal, valamint már 3 cölöplyukkal és döngölt padlószinttel is rendelkezik. Érdekes volt megfigyelni, hogy a cölöphelyek egymáshoz rendkívül közel helyezkednek el. Ez a tény egy nagyobb, nehezebb tetőszerkezet valószínűsít a kisméretű házon, melynek így lakóépület volta is kétségessé válhat, elképzelhető a gazdasági célú felhasználás is.

Sír mindössze 2 db került elő az eredetileg temetőnek gondolt területen (egy felnőtt és egy gyerek vázának maradványai), illetve az egyik árokban találtunk pár embercsontot, melyeknek in situ helyzete bizonytalan. Az objektumokban található leletanyag egyértelműen a kora császárkor időszakára teszi a *vicus*-részlet használati idejét,

a sírok közül a gyereksír szintén a kora császárkorra keltezhető, a másik sír azonban melléklet nélküli, így az elhantolás ideje teljes biztonsággal nem megállapítható.

Az eredmények értékelése

A leletanyag és az objektumok kiértékelése után bizonyosnak tűnik, hogy a késő római kori temető már nem terjed ki erre a területre, így a temető határát északabbra kell keresnünk az idei ásatási helyszíntől. Ezzel párhuzamosan viszont *Lussonium* auxiliaris vicusának kutatása előrébb léphet, hiszen a feltárt telepobjektumok nagy valószínűséggel az erődöt körülvevő falusias településhez kapcsolódnak. Ennek kiterjedését a korábbi ásatási eredmények alapján eddig sokkal szerényebb méretűnek kellett tartanunk, ám idén bizonyossá vált, hogy még az erődöt körülvevő dombokra is kiterjed. Az a tény, hogy a telepobjektumok egy része lejtős, meredek terepen található, nem cáfolja automatikusan a vicus létét a területen. Egyrészt mert a feltárt árkok nagy része vízelvezetőként működhetett, másrészt ugyanez a jelenség megfigyelhető az erődtől délre eső vicus-szakaszon is,² tehát nem példa nélküli. Ezen a részen Beszédes József,³ míg a vicus erődtől É-ra elhelyezkedő részén Visy Zsolt végzett kutatásokat korábban,⁴ itt találták meg egy lakóház maradványai között a méltán híres katonai diplomákat is.⁵ Apró érdekesség, hogy nagyobb méretű lakóházat is eddig csupán az É-i területen sikerült azonosítani, a D-i szakasz és most a temető területén feltárt objektumok nagy része is inkább gazdasági rendeltetésű lehetett. Ennek lehet oka természetesen a vicus specializált felosztása (lakóházak az É-i oldalon, műhelykörzet a D-in), de ennek látszólag ellentmond az a tény, hogy az erődben az É-i részen találtunk műhelynyomokat, míg a vicusban ez a D-i részen került elő. A két részlet kronológiája azonban már nem biztos, hogy fedi egymást, hiszen Beszédes József beszámolója szerint, a vicus erődtől délre eső szakaszát a késő római korszakban már bizonyosan nem használják, míg az erőd É-i részén talált műhelynyomok bizonyosan nem korábbiak a Kr. u. 3. századnál. A Kr. u. 3. században történő közös használatnak Visy Zsolt véleménye mond ellent, aki szerint a középső császárkori kőerőd bizonyosan nem a korábbi palánktábor helyén épült.⁶ Mivel az erődben talált műhelynyomok omladékában középső császárkorra keltezhető *militaria* leletek is előkerültek,⁷ használata nem lehet korábbi, mint a Kr. u. 3. század és a katonai jelenlét is valószínűsíthető. Ha ez így van, akkor nem valószínű, hogy

² Beszédes 2000. 188.

³ Vö.: Beszédes 1998.; Beszédes 1999.; Beszédes 2000.

⁴ Vö.: Visy 1970. 1972.

⁵ Visy 1970. 26.

⁶ Legutóbb: Visy 2010. 15.

⁷ Fazekas 2018. 176., 181.

az erőd közepén található lakóépületeket minden oldalról műhelyekkel vették volna körül, így a specializált felosztást is elvethetjük. A lakóházak csekély előkerülésének oka így nem lehet más, mint egy nagy kiterjedésű vicus eddig szerényebb méretű kutatása. Ezzel cseng össze az a tény is, hogy a vicus ilyen messzire kinyúlik Ny felé, s így egy nagyobb kiterjedésű polgári települést bizonyít. A pannoniai erődöket körülvevő vici között nem ritka az ilyen méreteket meghaladó település, most azonban már bizonyosan tudjuk, hogy *Lussonium* esetében is ezzel számolhatunk.

Felhasznált irodalom

- Beszédes 1998 = Beszédes József: Paks, Dunakömlőd, Sánchegy/Bottyán-sánc. In: Marton Erzsébet – Kisfaludy Júlia (szerk.): Régészeti Kutatások Magyarországon 1998. Budapest, 2001. 159–160.
- Beszédes 1999 = Beszédes József: Paks, Dunakömlőd, Bottyán-Sánc (Sánchegy), római vicus. In: Marton Erzsébet – Kisfaludy Júlia (szerk.): Régészeti Kutatások Magyarországon 1999. Budapest, 2002. 232–233.
- Beszédes 2000 = Beszédes József: Paks, Dunakömlőd, Bottyán-Sánc (Sánchegy), római vicus. In: Kisfaludy Júlia (szerk.): Régészeti Kutatások Magyarországon 2000. Budapest, 2003. 188.
- Fazekas 2018 = Fazekas, Ferenc: Neue römische *Militaria* aus *Lussonium*. In: *Specimina Nova, pars prima XXIV.* (2018), 165–209.
- Visy 1970 = Visy Zsolt: Dunakömlőd – Sánchegy. Régészeti Füzetek 23. (1970), 26.
- Visy 1973 = Visy Zsolt: Dunakömlőd – Sánchegy. Régészeti Füzetek 26. (1973), 38.
- Visy 2010 = Visy Zsolt: *Lussonium* római erődje. Pécs, 2010.

Melléklet

1. kép. Tárológödör
(Fotó: Szabó Antal)

2. kép. Gyereksír
(Fotó: Szabó Antal)

3. kép. Kerámiatöredékek az átégett felületen
(Fotó: Szabó Antal)

4. kép. Lakóház
(Fotó: Szabó Antal)